

Grondwettelijk Hof, arrest nr. 4/2022 van 13 januari 2022

Gerechtelijk recht – Juridische bijstand – Financiering – Begrotingsfonds voor de juridische tweedelijnsbijstand – Bijdrage – Burgerlijke rechtspleging / Strafrechtspleging – Vrijspraak in eerste aanleg door een strafgerecht, gevolgd door hoger beroep uitsluitend ingesteld door de burgerlijke partij – “Verwezenen”

Bij vonnis van 22 oktober 2019 worden Y. F. en J. H. door de correctionele rechtbank vrijgesproken voor de tenlastelegging van het toebrengen aan K.L. van opzettelijke verwondingen of slagen met een ziekte of ongeschiktheid tot het verrichten van persoonlijke arbeid als gevolg. De Rechtbank verklaart zich tevens onbevoegd om kennis te nemen van de burgerlijke vordering van K.L., die zich burgerlijke partij heeft gesteld.

Op 15 november 2019 stelt K.L. hoger beroep in tegen het vonnis. Bij arrest van 16 februari 2021 verklaart het hof van beroep het hoger beroep ontvankelijk wat de burgerlijke vordering betreft, maar onontvankelijk wat de schuld van Y. F. en J. H. betreft, omdat een burgerlijke partij niet op ontvankelijke wijze een grief kan formuleren op strafgebied. Het hof van beroep verklaart vervolgens de burgerlijke vordering gegrond, aangezien de strafbare feiten die aan die vordering ten grondslag liggen, bewezen zijn en aan K.L. schade hebben berokkend. Y. F. en J. H. worden bijgevolg veroordeeld tot het betalen van een schadevergoeding aan K.L.

Met betrekking tot de bijdrage aan het begrotingsfonds voor de juridische tweedelijnsbijstand, opgericht krachtens de wet van 19 maart 2017 “tot oprichting van een Begrotingsfonds voor de juridische tweedelijnsbijstand” (hierna: de wet van 19 maart 2017), merkt het hof van beroep op dat Y. F. en J. H. dienen te worden beschouwd als “verwezenen”, omdat zij in eerste aanleg werden vrijgesproken en het hoger beroep uitsluitend betrekking heeft op de burgerlijke vordering. Artikel 4, § 3, van de wet van 19 maart 2017 legt een bijdrage op aan het fonds ten laste van “iedere door een strafgerecht veroordeelde verdachte, in verdenkinggestelde, beklagde, beschuldigde of voor het misdrijf burgerrechtelijk aansprakelijke persoon”. In die bepaling wordt dus geen melding gemaakt van de “verwezene”. Het hof van beroep leidt daaruit af dat een lacune bestaat in zoverre een beklagde die in eerste aanleg werd vrijgesproken en vervolgens in hoger beroep wordt veroordeeld op burgerlijk gebied, waarbij uitsluitend de burgerlijke partij hoger beroep heeft ingesteld en dat beroep dus enkel kon leiden tot de vaststelling van een fout bestaande in het plegen van een als misdrijf omschreven feit, niet kan worden veroordeeld tot het betalen van de bijdrage aan het fonds. Om die reden stelt het hof van beroep de prejudiciële vraag.

De prejudiciële vraag heeft betrekking op de bestaanbaarheid van artikel 4, §§ 2 en 3, van de wet van 19 maart 2017 met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, in zoverre krachtens die bepaling in graad van beroep geen bijdrage aan het begrotingsfonds voor de juridische tweedelijnsbijstand kan worden opgelegd aan de personen die in eerste aanleg door een strafgerecht werden vrijgesproken, waarna uitsluitend hoger beroep wordt ingesteld door de burgerlijke partij en dat hoger beroep derhalve enkel kan leiden tot een veroordeling op burgerlijk gebied, maar niet tot een veroordeling op strafgebied. Zulke personen worden door het hof van beroep aangemerkt als “verwezenen”.

Het Grondwettelijk Hof stelt vooreerst vast dat:

- de wetgever een onderscheid heeft gemaakt tussen zaken die volgens de burgerlijke rechtspleging worden behandeld (artikel 4, § 2), zaken voor een strafgerecht (artikel 4, § 3) en zaken voor de Raad van State en de Raad voor Vreemdelingenbetwistingen (artikel 4, § 4). De door het hof van beroep bedoelde “verwezenen” zijn per definitie partijen in een zaak voor een strafgerecht, met dien verstande dat uitsluitend nog hun burgerlijke aansprakelijkheid in het geding is. Aldus vindt het feit dat zulke personen niet zouden kunnen worden veroordeeld tot het betalen van de bijdrage aan het fonds zijn oorsprong in de afbakening van het toepassingsgebied van artikel 4, § 3, van de wet van 19 maart 2017;
- overeenkomstig artikel 4, § 3, van de wet van 19 maart 2017, iedere door een strafgerecht veroordeelde verdachte, in verdenkinggestelde, beklaagde, beschuldigde of voor het misdrijf burgerrechtelijk aansprakelijke persoon, veroordeeld wordt tot het betalen van een bijdrage aan het begrotingsfonds voor de juridische tweedelijnsbijstand. Wanneer de burgerlijke partij het initiatief tot de rechtstreekse dagvaarding heeft genomen of wanneer een onderzoek is geopend ten gevolge van haar optreden als burgerlijke partij en zij in het ongelijk wordt gesteld, wordt zij veroordeeld tot het betalen van een bijdrage aan het fonds. De eerdergenoemde personen worden evenwel niet veroordeeld tot de bijdrage indien ze juridische tweedelijnsbijstand genieten;
- volgens het hof van beroep de “verwezenen”, wanneer zij in hoger beroep door een strafgerecht worden veroordeeld op burgerlijk gebied, niet kunnen worden beschouwd als door een strafgerecht veroordeelde verdachten, in verdenkinggestelden, beklagden, beschuldigten of voor het misdrijf burgerrechtelijk aansprakelijke personen in de zin van artikel 4, § 3, van de wet van 19 maart 2017, gelet op hun vrijspraak op strafgebied. Daardoor zou hun geen bijdrage aan het fonds kunnen worden opgelegd;
- het initiële wetsvoorstel dat aan de oorsprong lag van de wet van 19 maart 2017 uitsluitend een bijdrage beoogde op te leggen aan de personen die worden veroordeeld tot een strafrechtelijke sanctie of die een minnelijke schikking sluiten overeenkomstig artikel 216bis van het Wetboek van strafvordering en dat het wetsvoorstel na advies van de afdeling wetgeving van de Raad van State werd geamendeerd, teneinde de verplichting tot betaling van de bijdrage aan het fonds uit te breiden en op te leggen in strafrechtelijke procedures, in burgerlijke procedures en in de procedures voor de Raad voor Vreemdelingenbetwistingen en de Raad van State.

Uit de parlementaire voorbereiding leidt het Grondwettelijk vervolgens af dat de wetgever:

- de bijdrageverplichting niet heeft willen beperken tot de strafrechtelijk veroordeelden, maar die verplichting in het algemeen heeft willen opleggen in de procedures voor een federaal georganiseerd rechtscollege, ongeacht of het gaat om een burgerlijke, een strafrechtelijke of een administratiefrechtelijke procedure, op grond van de overweging dat elke gebruiker van de openbare dienst van de rechtspraak baat heeft bij een goede juridische tweedelijnsbijstand;
- daarbij beoogt om, in overeenstemming met artikel 23, derde lid, 2°, van de Grondwet, de juridische bijstand te waarborgen voor diegenen die anders hun fundamenteel recht op toegang tot de rechter niet zouden kunnen uitoefenen. Dat doel kan verantwoorden dat de

bijdrage wordt opgelegd aan de rechtzoekenden die geacht worden over de nodige financiële draagkracht te beschikken.

Het Grondwettelijk Hof oordeelt dan dat, gezien de doelstelling die de wetgever beoogt, het niet redelijk verantwoord is dat de bijdrage niet zou kunnen worden opgelegd aan personen die in eerste aanleg door een strafgerecht werden vrijgesproken en die vervolgens op het enkel hoger beroep van de burgerlijke partij worden veroordeeld op burgerlijk gebied, waarbij wordt vastgesteld dat de als misdrijf gekwalificeerde feiten die aan de burgerlijke vordering ten grondslag liggen, bewezen zijn en aan de burgerlijke partij schade hebben berokkend. De omstandigheid dat zulke personen geen strafrechtelijke veroordeling hebben opgelopen, vormt ten aanzien van die doelstelling immers geen pertinent criterium van onderscheid. Er valt niet in te zien waarom dergelijke veroordeelden, wat de bijdrage aan het fonds betreft, verschillend zouden moeten worden behandeld ten opzichte van personen die volgens de burgerlijke rechtspleging worden veroordeeld tot een vergoeding van de schade geleden door een strafbaar feit, dan wel van in eerste aanleg door een strafgerecht vrijgesproken personen, die vervolgens in hoger beroep niet alleen op de burgerlijke vordering maar ook op de strafvordering worden veroordeeld, omdat het openbaar ministerie eveneens hoger beroep heeft ingesteld.

In de interpretatie van het hof van beroep volgens welke geen bijdrage aan het begrotingsfonds voor de juridische tweedelijnsbijstand kan worden opgelegd aan personen die in eerste aanleg door een strafgerecht werden vrijgesproken en die vervolgens op het enkel hoger beroep van de burgerlijke partij worden veroordeeld op burgerlijk gebied, acht het Grondwettelijk Hof artikel 4, § 3, van de wet van 19 maart 2017 bijgevolg niet bestaanbaar met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet.

Het Grondwettelijk Hof wijst er tevens op dat artikel 4, § 3, van de wet van 19 maart 2017 ook vatbaar is voor een andere interpretatie. Het in die bepaling vermelde begrip “beklaagde”, dat in de wet van 19 maart 2017 niet wordt gedefinieerd, kan immers zo worden geïnterpreteerd dat het eveneens betrekking heeft op de persoon die in eerste aanleg door een strafgerecht werd vrijgesproken, waarna uitsluitend hoger beroep wordt ingesteld door de burgerlijke partij en dat hoger beroep derhalve enkel kan leiden tot een veroordeling op burgerlijk gebied, maar niet tot een veroordeling op strafgebied. Een dergelijke interpretatie sluit aan bij de doelstelling van de wetgever en ligt in de lijn van de invulling die aan datzelfde begrip wordt gegeven in het Wetboek van strafvordering (de artikelen 202, 203, 203bis, 210 en 215bis). Ook kan uit het feit dat het begrip “verwezene” niet wordt gehanteerd in de wet van 19 maart 2017 en in het Wetboek van strafvordering, niet worden afgeleid dat het een bewuste keuze van de wetgever zou zijn om de desbetreffende personen uit te sluiten van de verplichting tot het betalen van een bijdrage aan het begrotingsfonds voor de juridische tweedelijnsbijstand. In die interpretatie besluit het Grondwettelijk Hof dat het in de prejudiciële vraag opgeworpen verschil in behandeling niet bestaat.